GJJN110004012025		મળ્યા તારીખ	૧૯/૦૭/ ૨૦૨૫		
		રજીસ્ટરે નોંધ્યા તારીખ	૧૯/૦૭/ ૨૦૨૫		
		ફેસલ કર્યા તારીખ	૦૧/૦૮/૨૦૨૬		
		સમય ગાળો	વર્ષ	માસ	દિવસ
			૦૧	૦૦	૧૩

ભેસાણના જ્યુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ કલાસ સાહેબશ્રીની કોર્ટમાં, મુકામ–ભેસાણ.

ફોજદારી કેસ નં. ૨૪૪/૨૦૨૫
આંક – ૩૪.

ફરિયાદીઃ– **રવજીભાઈ ઘુસાભાઈ ભડેલીયા,**
ઉ.વ.આ.૫૭, ધંધો–ખેતીકામ,
રહે.વિશળ હડમતીયા,તા.ભેસાણ,જી.જુનાગઢ.

વિ રૂ દ્ધ

આરોપીઃ– **નરશીભાઈ પ્રેમજીભાઈ ઉસદડ,**
ઉ.વ.આ.૫૫, ધંધો–વેપાર,
રહે.ભેસાણ,ઠે.જીન પ્લોટ,કિષ્ના પાર્ક,
કિષ્ના સ્કુલની બાજુમાં,ભેસાણ,
તા.ભેસાણ,જી.જુનાગઢ.

ગુનોઃ– ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબ.

ફરીયાદી તરફે વિદ્વાન વકીલશ્રી	:– **શ્રી એસ.આર.ડોડીયા.**
આરોપી તરફે વિદ્વાન વકીલશ્રી	:– **શ્રી વી.વી.રાણવા.**

બાબત– ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૮ મુજબ

–: ચુકાદો :–

ફરિયાદપક્ષની હકીકત

(૧) સદર કામે ફરીયાદીએ તારીખ **૧૯/૦૭/૨૦૨૫** ના રોજ

Digitally signed by
KARIYA BHASKAR RAMESHBHAI
Reason: Judgment
at bhesan
on 01/08/2026 11:07:36 IST.

અત્રેની અદાલતમાં આરોપી **નરશીભાઈ પ્રેમજીભાઈ ઉસદડ** સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ ની કલમ–૧૩૮ હેઠળના ગુના સબબની એક ખાનગી ફરીયાદ રજુ કરેલ. જે ફરીયાદ સાથે ફરીયાદીએ દસ્તાવેજી પુરાવાનું લીસ્ટ તથા સોંગદ ઉપર પુરાવો રજુ કરેલ. જે આધારે નામદાર કોર્ટ દ્વારા આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઈનસ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ હેઠળ સંજ્ઞાન લેવાનો હુકમ કરેલ અને સદરહું ફરીયાદને ક્રિમીનલ કેસ નંબર– **૨૪૪/૨૦૨૫** થી ક્રિમીનલ રજીસ્ટરે લેવામાં આવેલ. સદરહું ગુનાં અંગે આરોપીને સમન્સ કરવામાં આવેલ અને તે રીતે સદર કામની ઈન્સાફી કાર્યવાહી ઉત્પન્ન થયેલ છે.

(૧.૧) ફરીયાદપક્ષના કેસની ટુંકમાં હકીકત એવી છે કે, ફરીયાદી ઉપર મુજબના સરનામે રહે છે અને તેમના સ્વતંત્ર નામે આશરે છ વિઘા ખેતીની જમીન ધરાવે છે. આ જમીનમાં ફરીયાદીએ તુવેરનું વાવેતર કરેલ હતું, જે તુવેરનું તેઓને વેંચાણ કરવાનું હતું, જેથી ભેસાણ ગામના વેપારી નરશીભાઈ પ્રેમજીભાઈ ઉસદડ તેમના ઘરે આવેલ અને આ બધી તુવેર રૂા. ૧૫૦૦/–(અંકે રૂપિયા એક હજાર પાંચસો પુરા)ના ભાવની તેઓના ગામના બધા ખેડૂતો પાસેથી ખરીદ કરેલ છે તેમજ જણાવેલ અને ફરીયાદીને પણ ૧ મણના રૂપિયા ૧,૫૦૦/–(અંકે રૂપિયા એક હજાર પાંચસો પુરા) લેખે જોખી લેઈશ. જેથી ફરીયાદીએ ૧૧૨.૫ મણ તુવેર રૂા.૧૫૦૦/–(અંકે રૂપિયા એક હજાર પાંચસો પુરા) લેખે કુલ રૂા.૧,૬૮,૭૫૦/–(અંકે રૂપિયા એક લાખ અડસઠ હજાર સાતસો પચાસ પુરા) માં આરોપીને વેચાણ કરેલ અને આરોપીએ તે પેટે એસ. બી.આઈ.ભેસાણ શાખાના ખાતા નં .૫૬૦૫૮૦૩૮૯૨૦ નો ચેક નં. ૯૧૩૦૮૦ વાળો ચેક રૂા.૧,૬૮,૭૫૦/–(અંકે રૂપિયા એક લાખ અડસઠ હજાર સાતસો પચાસ પુરા) નો તા.૦૫–૦૫–૨૦૨૫ નો ફરીયાદીને લખી આપેલ. અને ફરીયાદીને જણાવેલ કે,''સદર ચેક ફરીયાદી તેઓના ખાતામાં

જમા કરશે એટલે ફરીયાદીના પૈસા મળી જશે.''

(૧.૨) આથી ફરીયાદીએ આરોપીએ આપેલ સદર ચેક તા.૦૬–૦૫–૨૦૨૫ ના રોજ **એસ.બી.આઈ. રાણપુર શાખાના પોતાના ખાતા નં. ૩૩૯૬૦૫૮૮૭૭૬ માં નાખતાં, સદર ચેક તા.૦૬/૦૫/૨૦૨૫ ના રોજ"Funds Insufficient"ના શેરા સાથે રીટર્ન થયેલ**.જેથી ફરીયાદી એ આરોપીને ફોન ઉપર જાણ કરેલી અને ચેક મુજબની રકમ ચુકવવા માટે ફોન કરેલ, છતાં આરોપીએ પૈસા દેવા અંગે કોઈ દરકાર કરેલ નહીં. જેથી ફરીયાદીએ તેમના વકીલશ્રી મારફત તા.૦૫/૦૬/૨૦૨૫ ના રોજ આરોપીને પૈસા અંગે લેખીતમાં કાનુની નોટીસ આપેલ.જે નોટીસ "Not KNOWN"ના શેરા સાથે તા.૧૧/૦૬/૨૦૨૫ ના રોજ પરત ફરેલ અને આરોપીએ ફરીયાદીની ચેક મુજબની લેણી રકમ ફરીયાદી ને આપેલ નથી, જેથી ફરીયાદીને હાલની ફરીયાદ કરવા ફરજ પડેલ છે. તેમજ ધી નેગો.ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ કલમ ૧૩૮ ની જોગવાઈઓનો ભંગ કરેલ છે. જેની કડકમાં કડક સજા તથા વધુમાં વધુ દંડની જોગવાઈવાળો ગુનો આ કામના આરોપીએ કરેલો હોઈ સદર કામના આરોપી વિરૂધ્ધ કાયદેસર થવા ફરીયાદ કરેલ છે.

(૨).. આ કામે રેકર્ડ ધ્યાને લેતાં, ઉપરોકત ફરિયાદ આધારે અત્રેની કોર્ટે ફરિયાદ તથા ફરિયાદીના વેરીફીકેશન અને રજૂ દસ્તાવેજી પુરાવાને ધ્યાને લઈ આરોપી વિરૂદ્ધ ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ અન્વયેના ગુનાનું કોગ્નીઝન્સ લઈ સમન્સ ઈસ્યુ કરેલ. જે સમન્સ બજી જતાં આરોપી હાજર થતાં **આંક–૧૦ થી આરોપીની પ્લી લેવામાં આવેલ** જેમાં આરોપીએ ગુનો કબુલ ના કરતાં હાલની કાર્યવાહી સમન્સ કેસની કાર્યવાહી તરીકે આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

(૩)..

ફરિયાદપક્ષનો પુરાવો

આ કામે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા નીચે મુજબનો મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવો રજૂ થયેલ છે.

(એ) **મૌખિક પુરાવોઃ–**	
૧.	આંક–૦૬ થી ફરીયાદી રવજીભાઈ ઘુસાભાઈ ભડેલીયાની સોગંદ ઉપરની જુબાની.

(બી) **દસ્તાવેજી પુરાવોઃ–**

ક્રમ	**આંક**	**વિગત**	**તારીખ**
૧.	૧૮	ફરીયાદીને આપેલ અસલ ચેક.	૦૫/૦૫/૨૦૨૫.
૨.	૧૯	અસલ રીર્ટન મેમો.	૦૬/૦૫/૨૦૨૫.
૩.	૨૦	આરોપીને આપેલ અસલ નોટીસ.	૦૫/૦૬/૨૦૨૫.
૪.	૨૧	પોસ્ટ ઓફિસની રજી.એ.ડી.ની સ્લીપની અસલ.	૦૫/૦૬/૨૦૨૫.
૫.	૨૨	નોટીસનું પરત ફરેલ અસલ કવર.	૧૧/૦૬/૨૦૨૫.
૬.	૨૩	ફરીયાદીના નામના ૭/૧૨ અને ૮/અ ની નકલો.	૧૯/૦૭/૨૦૨૫.
૭.	૨૪	ફરીયાદીના આધારકાડની ઝેરોક્ષ.	––

(૩.૧) સદર કામે ફરિયાદના કામે આરોપીની પ્લી રેકર્ડ કરેલ હોવા છતાં ફરિયાદીનું પુરાવાનું સોગંદનામું રજુ હોવા છતાં અને ફરિયાદી દ્વારા જે પુરાવો રજુ કરવામાં આવેલ છે તે તમામ પુરાવાઓની નકલ આરોપીએ મેળવેલ હોવા છતાં ફરિયાદીએ રજુ કરેલ પુરાવાઓનો ઈનકાર કરવા કે તે પુરાવાઓનું ખંડન કરવા હાજર રહેલ નથી, આ અનુસંધાને નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો નીચે જણાવેલ ચુકાદો વંચાણે લીધો.

<u>In Modern Denim Limited Thro Arun Triloknath Bhargava</u>

<u>vs. State of Gujarat, 2015 (3)GLH 668,</u> the Hon‘ble Gujarat High Court issued slew of directions for immediate disposal of case under Section 138 of the NI Act. Also permit the court trying the case under NI ACT to obtain bail bond of the accused for his appearance. Relevant para is below:

"4. Court should direct the accused, when he appears to furnish a bail bond, to ensure his appearance during trial and ask him to take notice under Section 251 Cr.P.C. to enable him to enter his plea of defence and fix the case for defence evidence, **<u>unless an application is made by the accused under Section 145(2) for re-calling a witness for cross-examination</u>**."

હવે આરોપી દ્વારા ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ 145(2) મુજબની તેઓ ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવા માંગે છે તેવી કોઈ અરજી આપેલ નથી વધુમાં સદર કામનાં આરોપી સતત ગેરહાજર રહેતા હોય **આંક–૧૬** થી ફરિયાદી દ્વારા આરોપીનો ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવાનો હક બંધ કરવાની અરજી આપવામાં આવેલ જે મારા પુરોગામી વિ.ન્યાયધીશ સાહેબશ્રીએ મંજુર કરીને ફરિયાદીની ઉલટતપાસ કરવાનો હક બંધ કરેલ છે. ત્યારબાદ **આંક–૨૫** થી ફરિયાદપક્ષે પોતાનો પુરાવો પુરો થયાની ક્લોઝીંગ પુરસીસ રજુ કરેલ છે. બાદ કેસ આરોપીનાં વિશેષ નિવેદન લેવા પર રાખવામાં આવેલ પરંતુ આરોપી કોર્ટ રૂબરૂ હાજર થયેલ નથી.આ સંજોગોમાં આરોપી ઈરાદાપૂર્વક કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવવા માંગતા ન હોય તેવું માનવાને કારણ રહે છે.જેથી ફરીયાદીએ. **આંક–૨૭** થી આરોપીનો વિશેષ નિવેદનનો હકક બંધ કરવા માટે અરજી કરેલ હોય.જે સંબંધે કાયદાનો હેતુ ધ્યાને લઈ અત્રેની નામદાર કોર્ટ દવારા આરોપીનો વિશેષ નિવેદન આપવાનો હકક બંધ કરવાની ફરીયાદી તરફે કરવામાં આવેલ અરજી અનુસંધાને આરોપીનું વિશેષ નિવેદન રેકર્ડમાં સામેલ કરી કેસ આગળ ચલાવવાનો હુકમ કરવામાં આવેલ.

(૪)બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–૩૫૧ અન્વયે આરોપીનું વિશેષ નિવેદનઃ–

સદર કામે **આંક–૨૭** થી આરોપીનો વિશેષ નિવેદનનો હકક બંધ કરવામાં આવેલ છે અને આ કામના ફરીયાદપક્ષ તરફથી **આંક–૨૫** થી કલોઝીંગ પુરશીસ રજુ થયેથી બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–૩૫૧(૧)(બી) અન્વયે આ કામના આરોપીનાં વિશેષ નિવેદન માટે કાર્યવાહી રાખવામાં આવ્યા બાદ આરોપીનાં વિશેષ નિવેદનને તૈયાર કરી રેકર્ડમાં રાખવામાં આવેલ છે પરંતુ આરોપી કે તેમનાં વિદ્ધાન વકીલશ્રી હાજર રહેલ નથી કે કોઈ ખુલાસો કરેલ નથી. A.I.R. 2012 Supreme Court 1357**"Ramnaresh & others Vs. State of Chhattisgadh"** નાં ચુકાદામાં મહેરબાન સુપ્રીમકોર્ટે પેરા–૨૨ માં ઠરાવેલ છે કે,......

It is a settled principle of law that the obligation to put material evidence to the accused under Section 313 Cr.P.C. is upon the Court. One of the main objects of recording of a statement under this provision of the Cr.P.C. is to give an opportunity to the accused to explain the circumstances appearing against him as well as to put forward his defence, if the accused so desires. **But once he does not avail this opportunity, then consequences in law must follow.** Where the accused takes benefit of this opportunity, then his statement made under Section 313 Cr.P.C., in so far as it supports the case of the prosecution, can be used against him for rendering conviction. Even under the latter, he faces the consequences in law.

સદર જજમેન્ટમાં સ્થાપિત સિધ્ધાંતનો આધાર લઈ આ કામે **આંક–૨૭** થી આરોપીનો વિશેષ નિવેદન આપવાનો હક્ક બંધ કરવાની ફરિયાદી તરફે કરવામાં આવેલ અરજી અનુસંધાને આરોપીનું વિશેષ નિવેદન રેકર્ડમાં સામેલ કરી કેસ આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

(૪.૧) આ તબકકે તાજેતરમાં **નામદાર બોમ્બે હાઈકોર્ટનો તા.21/01/2025 નો ચુકાદો Navneet singh Gogia & Another Versus State of Maharashtra & Another (2025:BHC-AS-3054) ધ્યાને લીધો. જે હાથ પરનાં કેસને સંપૂર્ણપણે લાગુ પડે છે.** જેમાં નામદાર બોમ્બે હાઈકોર્ટે ઠરાવેલ છે કે

Trial for the offence under Section 138 of the Negotiable Instruments Act (NI Act) can proceed in the absence of the accused and without recording a statement under Section 313 CrPC, if the accused or their

advocate has not been attending the trial or the accused has not sought for dispensing personal attendance.
The High Court referred to several Supreme Court (SC) and High Court judgements, in arriving at the decision that the Magistrate can proceed without the presence of the accused and recording of a statement under Section 313 CrPC for offence under Section 138 NI Act.

The High court arrived at such a view as the Honourable SC termed **Section 138 as a 'civil sheep' in a 'criminal wolf's' clothing' and observed that the provision as a 'quasi criminal proceeding' is meant to enforce a civil remedy,** in **P. Mohanraj & Ors. v Shah Brothers ISPAT Pvt. Ltd.**
The High court says that since the proceedings under Section 138 of the Negotiable Instruments Act are quasi-criminal in nature, the mandatory recording of statement under Section 313 of the Code of Criminal Procedure (CrPC) is not applicable and the Magistrate is justified in proceeding without the accused if he has remained absent without any justification.

(૪.૨) વધુમાં, નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો **મનોજ વાસુદેવ સોમપુરા વિરૂધ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત સ્પે. ક્રિમીનલ એપ્લીકેશન નં.૬૭૨૧ ઓફ ૨૦૨૩** નો ચૂકાદો **2023(0) JX (GUJ) 795** ધ્યાને લેતાં સદર ચૂકાદામાં ઠરાવેલ છે કે, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આરોપીને ઉલટતપાસ કરવાની પૂરતી તક આપવામાં આવેલ છે તથા સી.આર.પી.સી.ની કલમ–૩૧૩ મુજબનું વિશેષ નિવેદન કામમાં સામેલ રાખી તે નોંધવા માટે પૂરતી તક આપેલ છે ત્યારે આરોપી પક્ષે ફરિયાદીની ઉલટતપાસ નહિ કરવા તેમજ વિશેષ નિવેદન નહિ નોંધવા બાબતનો નિર્ણય સભાનતાપૂર્વક લીધેલ છે. જેથી તે સંજોગોમાં આરોપીની ઉલટતપાસનો હક્ક બંદ કરી તથા વિશેષ નિવેદન નોંધ્યા સિવાય આરોપીની ગેરહાજરીમાં ચૂકાદો આપવાનો નિર્ણય યોગ્ય ઠરાવેલ છે. સદર ચૂકાદાના પેરા ૧૪ માં જણાવ્યા મુજબ છે.

Para :- 14. Considering the facts and circumstances of the case, this Court is of the opinion that the trial Court was completely justified in passing the impugned judgment and order. The decision to not conduct cross-examination of the complainant in spite of repeated opportunities and to not remain present on the next date of trial when his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. recorded on the earlier date was to be exhibited was a deliberate, intentional and conscious decision on the part of the petitioner. It was not that the petitioner was not aware about the stage of trial proceedings. However, deliberately, the petitioner had Chosen to remain absent from the trial proceedings from the date his Further Statement u/s. 313 of Cr.P.C. was recorded but before it could be exhibited.

(૪.૩) આમ, હાલના કામે રેકર્ડ મુજબ આરોપી શરૂઆતમાં હાજર થયેલ હોય, તેઓએ સદર કેસ માટે વકીલશ્રી પણ રોકેલ હોય અને તેઓની પ્લી નોંધ્યા બાદ હાજર રહેલ નથી. જેથી આરોપીને હાજર રહેવાની પૂરતી તક આપેલ હોવા છતાં તેઓ સભાન રીતે તેમજ ઈરાદાપૂર્વક ટ્રાયલ આગળ ચલાવવા માટે અત્રેની અદાલતમાં હાજર રહેલ નથી કે ઉલટતપાસ કરેલ નથી. જેથી ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ ધ્યાને લેતાં આ કામે આરોપીની ઉલટતપાસનો હક બંધ કરવામાં આવેલ છે તથા વિશેષ નિવેદન રેકર્ડમાં સામેલ કરી કેસ આગળ ચલાવવામાં આવેલ છે.

(૫) ફરીયાદપક્ષ તરફેથી દલીલો–

ફરીયાદપક્ષ તરફેથી વિદ્વાન વકીલશ્રીએ દલીલ કરતા જણાવેલ છે કે, હાલના રેકર્ડ પરના પુરાવાથી આરોપીએ એવું કોઇ પણ જગ્યાએ દર્શાવી શકેલ નથી કે સાબીત કરી શકેલ નથી કે તેમણે આ કહેવાતો ગુનો કરેલ નથી. વધુમાં ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ હેઠળ માત્ર એટલું જ જોવાનું છે કે, આરોપીએ આપેલ ચેક ઈનસફીસીયન્ટ ફંડના કારણે પરત ફરેલ છે કે કેમ અને એકટની કલમ–૧૧૮ તથા ૧૩૯ મુજબ પણ પ્રીઝમશન ફરીયાદીની તરફેઝણમાં થાય. ફરીયાદીએ માત્ર એટલું જ દર્શાવવાનું હોય કે આરોપીનો તકરારી ચેક પુરતું ભંડોળ ન હોવાના કારણે ઈનસીફીસીયન્ટ ફંડના કારણે પરત થયેલ છે. હાલની ફરીયાદમાં તેઓ ફરીયાદી તરફેથી એટલું સાબીત કરેલ છે કે, તેઓના બાકી નીકળતા લેણા પેટેના આ કામના આરોપીએ જે ચેક આપેલ છે તે ચેક પુરતુ નાણાં ભંડોળ ન હોવાના કારણે પરત થયેલ છે. જેથી તેઓ ફરીયાદી આ કામના આરોપી સામેનો કેસ પુરવાર કરવામાં સફળ રહેલ હોય આરોપીને કાયદા પ્રમાણે થતી સખ્ત સજા કરવા તેઓ ફરીયાદી દ્વારા નમ્ર અરજ કરી આરોપીને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબ શિક્ષા અને તેઓ ફરીયાદીને નુકશાન થયેલ ચેકની રકમનું વળતર આરોપી પાસેથી અપાવવા ફરીયાદીના વિદ્વાન વકીલશ્રી એ સદર મૌખીક દલીલો થકી નમ્ર અરજી ગુજારેલ છે.

આમ, આ કામના ફરીયાદી ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ–૧૩૮ માં જણાવેલ ગુનાનાં તત્વો પુરવાર કરી શકેલ હોય તેમજ કાયદાનાં અનુમાનો તેમની તરફેણમાં હોય આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવી કાયદાનો હેતુ ધ્યાને લઈ આર્થીક ગુનાનું પ્રમાણ વધતું જતું હોવાનાં કારણે સમાજમાં દાખલો બેસે તેવી ચેકની રકમ કરતાં બમણી રકમનો દંડ કરવાની તથા બે વર્ષની સાદી કેદની સજા કરવાની તથા દંડની રકમમાંથી ચેકની રકમનું વળતર અપાવવાની દલીલ કરી છે.

(૬) અત્રેની અદાલત સમક્ષ આરોપી **તા.૦૪/૦૮/૨૦૨૫ તારીખ** ના રોજ ઉપસ્થિત રહીને પોતાની સામેના આક્ષેપિત ગુનાની **પ્લી** રેકર્ડ **આંક–૧૦** થી કરાવેલ છે અને ત્યારબાદ આરોપી જાતે કે તેમના તરફેથી નિમાયેલ વિદ્વાન વકીલશ્રી દ્વારા ફરીયાદી દ્વારા આપેલ સોંગદ પરના પુરાવાને ઉલટ તપાસ થકી પડકારવા સબંધે મુદ્દત સમયે આરોપી ઉપસ્થિત રહેલ નથી. જ્યારે બચાવપક્ષે આરોપી કે તેમનાં વિદ્વાન વકીલશ્રીને દલીલ કરવાની તક આપવા છતાં હાજર ન હોય દલીલનો હકબંધ કરવામાં આવેલ છે અને ત્યારબાદ સદર કામના ફરીયાદી તરફેથી ઉપરોકત હકીકતો મુજબની મૌખીક દલીલો ધ્યાને લીધા બાદ સદર કામ આખરી ન્યાયીક નિર્ણય પર લેવામાં આવેલ છે.

(૭)ન્યાયીક નિર્ણય માટેના મુદ્દા

પ્રસ્તુત કામના ન્યાયીક નિર્ણય માટે નીચે મુજબના મહત્વના મુદ્દા ઉપસ્થિત થયેલ છે.

<u>–: મુદ્દા :–</u>

૧) શું ફરિયાદપક્ષ એ હકીકત પુરવાર કરે છે કે આ કામના ફરીયાદીની કાયદેસરની લેણી નીકળતી રકમ પેટે આ કામના આરોપીએ ફરીયાદવાળો **ચેક નંબર–૯૧૩૦૮૦** વાળો **તારીખ ૦૫/૦૫/૨૦૨૫** ના રોજનો **રૂા.૧,૬૮,૭૫૦/–(અંકે રૂપિયા એક લાખ અડસઠ હજાર સાતસો પચાસ પુરા)** નો **એસ.બી.**

આઈ.,ભેસાણ શાખાનો ચેક આપેલ. જે ચેકની રકમ વસુલ મેળવવા ફરિયાદીએ સદર ચેક તેઓના ખાતામા ભરતા આરોપીના ખાતામા અપુરતા નાણાં ભંડોળના કારણે **"ઈનસફીસીયન્ટ ફંડસ"** ના શેરાથી વણચુકવાયેલ પરત ફરતા ફરીયાદીએ નિયત સમયમાં **તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૨૫** ના રોજ લીગલ નોટીસ આપેલ જે નોટીસ આરોપીને બજી જવા છતાં આરોપીએ રકમ નહી ચુકવી આપી ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ – ૧૩૮ અન્વયેનો શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરેલ છે ?

૨) શું હુકમ ?

(૮) ઉપરોક્ત મુદ્દાના મારા નિર્ણયો નીચે મુજબ છે.

મુદ્દા પરત્વેના ન્યાયીક નિર્ણયો

(૧) હકારમાં.
(૨) આખરી હુકમ અનુસાર

(૯) ઉપરોક્ત મુદ્દાના નિર્ણયો અંગેના કારણો નીચે મુજબ છે.

–:: કારણો ::–

<u>મુદ્દા નંબર–૧</u>

(૧૦)

ફરીયાદ સમયમર્યાદા અને ફાઉન્ડેશનલ લેવલ ઓફ ફેક્ટસ::–

હાલની ફરિયાદ અન્વયે **ચેક નંબર–૯૧૩૦૮૦** વાળો **તારીખ ૦૫/૦૫/૨૦૨૫** ના રોજનો આપેલ છે અને ફરિયાદીએ સદર ચેક બેંકમાં જમા કરાવતા સદર ચેક **તારીખ ૦૬/૦૫/૨૦૨૫** ના રોજ

"ઈનસફીસીયન્ટ ફંડસ" નાં શેરા સાથે વણચુકવાયેલ પરત ફરેલ છે જેથી **તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૨૫** નાં રોજ ફરીયાદી દ્વારા વિદ્વાન વકીલશ્રી મારફતે આરોપીને નોટીસ આપતા આરોપીને નોટીસ "Not "Not KNOWN" ના શેરા સાથે તા.૧૧/૦૬/૨૦૨૫ ના રોજ પરત ફરેલ (જેથી ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ–૧૧૪(એફ),જનરલ કલોઝીસ એકટની કલમ–૨૭ તેમજ નોટીસ અન્વયેનાં નામદાર વડીઅદાલત અને સર્વોચ્ચ અદાલતનાં ચુકાદાને ધ્યાને રાખી નોટીસ સાચા સરનામે મોકલી હોવાથી તે બજી ગયેલ હોવાનું અનુમાન કોર્ટે કરેલ છે.) ત્યારબાદથી દિન–૧૫ માં નાણાની ચુકવણી ન થતાં તારીખ ૧૯/૦૭/૨૦૨૫ ના રોજ હાલની ફરીયાદ દાખલ કરવામાં આવેલ છે એટલે કે, ફરીયાદ સમયમર્યાદામાં છે અને **ફરીયાદી કેસની ફાઉન્ડેશનલ ફેકટસ પુરવાર કરી શકેલા છે જેથી કાયદાકીય અનુમાનો ફરિયાદીની તરફેણમાં ઉત્પન્ન થાય છે.**

(૧૧)

ફરીયાદપક્ષનો પુરાવો ::–

એ પ્રસ્થાપિત હકીકત છે કે, ચેક એ વિનમય પત્ર છે અને વિનિમયપત્ર અન્વયે વટાવ અધિનિયમની કલમ–૧૧૮ મુજબ જો વિરૂદ્ધનું પુરવાર કરવામાં ન આવે તો અવેજ, તારીખ, સ્વિકારવાનો સમય, તબદીલીનો સમય, શેરાઓના ક્રમ અને તેના ધારણ કરતા તેના કાયદેસરના ક્રમીક ધારણ કરતા હોવા અંગે કાનુની અનુમાન ધારણ કરવામાં આવશે તેવી જ રીતે વટાવ અધિનચિમની કલમ–૧૩૯ વંચાણે લેતા તેમાં પણ જયાં સુધી વિપરીત પુરવાર કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી એવું અનુમાન કરવામાં આવશે કે, ચેકના ધારકે કલમ–૧૩૯ માં જણાવેલ ચેક, કોઇ દેવું અથવા અન્ય જવાબદારીને પુરેપુરી રીતે અથવા અંશત:બોજ મુકત થવા માટે મેળવ્યો હતો. આમ, કલમ–૧૩૯ ની જોગવાઇઓ જોતા ધારકની તરફેણમાં અનુમાન

કરવાની જોગવાઇ સદર કલમમાં કરવામાં આવેલ હોવાનું ફલીત થાય છે. એવી જ રીતે વટાવ અધિનિયમની કલમ–ર૦ મુજબ જો કોઇ વ્યકિત વિનીમય પત્ર ઉપર સહી કરી અન્યને આપે અને તે સંપૂર્ણ ક્રોસ હોય કે અપૂર્ણ વિગતવાળો હોય તો તેવી આપનાર વ્યકિત પ્રથમદર્શનીય રીતે અન્ય વ્યકિતને એવી સત્તા હસ્તાંતર કરે છે કે, તેમાંની અપૂર્ણ વિગત અથવા અન્ય જરૂરી ભરવાની વિગત તેણે સંપૂર્ણ કરી લઇ વિનીમયપત્ર ઉપયોગમાં લેવાનો છે. આમ, ઉપરોકત નોંધેલ કલમ–૧૧૮, ૧૩૯, અને ર૦ અન્વયે ઉપરોકત કાનુની અનુમાન અને ધારણ હાથ પરના કેસમાં, ફરીયાદી વિનીમય પત્ર ધારણ કરતા હોવાનું માનવાને કારણ રહે છે. એ ખરૂ છે કે, કાનુની અનુમાન અને ધારણા ખંડનીય પ્રકારની છે અને જો વિરૂદ્ધનું પુરવાર કરવામાં આવે તો તેનું કાનૂની મુલ્ય રહેતું નથી. આમ, વિરૂદ્ધની હકીકત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી એવું અનુમાન કરવામાં આવશે કે ચેક ધારણ કરનાર તે ચેક કલમ–૧૩૮ માં દર્શાવ્યા મુજબ તેના કોઇ દેવાના અન્ય જવાબદારીના અથવા પુરેપુરા તેના ભાગમાંથી કોઇ બોજા મુકત થવાના બદલામાં તે ચેક મેળવ્યો હશે, વણચુકવેલો પરત થયેલો ચેક હાલનું કાયદેસરનું દેવું કે જવાબદારી અદા કરવા માટે આપવામાં આવેલ હતો તેવું અનુમાન કરવાનમાં આવશે. આનાથી વિરૂદ્ધ પુરવાર કરવાનો બોજો યાને કે પરત આવેલ વણચુકવાયેલ ચેક કાયદેસરની જવાબદારી કે દેવા પેટે ન હતો તે પુરવાર કરવાનો બોજો તે ચેક લખી આપનાર પર રહેલ છે. આમ, કલમ–૧૧૮ અને ૧૩૯ ના અનુમાન એ કાયદાના અનુમાનો છે જે ચોક્કસ અનુમાનો અને આરોપી તરફથી જયાં સુધી વિરૂદ્ધનું પુરવાર ન થાય ત્યાં સુધી એ ખંડીત થતા નથી. આ કામે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા એ સિધ્ધાંત પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવેલ છે કે, આરોપીએ જેવા શંકાથી પર ચુસ્ત પુરાવો આપવા માટે આરોપીએ સાક્ષીના પાંજરામાં પણ આવવાની પણ જરૂર રહેતી નથી. એટલે કે, અનુમાનનું ખંડન આરોપી, ફરીયાદપક્ષ દ્વારા જે પુરાવો રજુ કરેલો છે તેના દ્વારા પણ કરી શકે છે અને આરોપી દ્વારા શંકા ઉત્પન્ન કરતો કે શકય પુરાવો આપવો જરૂરી છે. જો તહોમતદાર કોર્ટને સ્વિકાર્ય થાય તેવો સંભવીત બચાવ રજુ કરે અર્થાત પ્રત્યક્ષ પુરાવાથી અથવા ઉલટ તપાસના માધ્યમથી એવી

હકીકત રેકર્ડ ઉપર લાવે કે જેનાથી તહોમતદારનો બચાવ સંલગ્ન કે તેવું કોર્ટ માનતા પ્રેરાય તો વટાવ ખત અધિનયમની કલમ–૧૧૮, ૧૩૯ ના અનુમાનના આધારે તહોમતદાર પર રહેલ પુરાવાનો બોજો ફરીયાદી પર ખસે છે.

(૧૧.૧) આ કામનાં **ફરીયાદી રવજીભાઈ ઘુસાભાઈ ભડેલીયાનાઓએ આંક–૦૬ થી** રજુ પોતાનાં સર તપાસના સોંગદનામામાં ફરીયાદમાં જણાવેલ હકીકતનુ પુનરાવર્તન કરી રજુ દસ્તાવેજી પુરાવાને આંકે પાડવા અરજ ગુજારેલ છે.

(૧૨) કાયદાકીય જોગવાઇઓ–

(૧૨.૧) નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટનો ચુકાદો ધ્યાને લીધો જેમાં In Gimpex Private Limited vs. Manoj Goel, (2022) 11 SCC 705 this Court has unpacked the ingredients forming the basis of the offence under Section 138 of the NI Act in the following structure:

(i) The drawing of a cheque by person on do account maintained by him with the banker for the payment of any amount of money to another from that account;

(ii) The cheque being drawn for the discharge in whole or in part of any debt or other liability;

(iii) Presentation of the cheque to the bank arranged to be paid from that account,

(iv) The return of the cheque by the drawee bank as unpaid either because the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount

(v) A notice by the payee or the holder in due course making a demand for the payment of the amount to the drawer of the cheque **within 30 days of the receipt of information from the bank in regard to the return of the cheque;** and

(vi) The drawer of the cheque failing to make payment of the amount of money to the payee or the holder in due course **within 15 days of the receipt of the notice.**

(૧૨.૨) Hon'ble Supreme Court has mentioned in the Judgment of **Jugesh Sehgal v. Shamsher Singh Gogi, (2009) 14 SCC 683,**

that following essential ingredients are required to be fulfilled to constitute an offence under section 138 of the Act.“ It is manifest that

to constitute an offence under section 138 of the Act, the following ingredients are required to be fulfilled:

(i) a person must have drawn a cheque on an account maintained by him in a bank for payment of a certain amount of money to another person from out of that account;

(ii) The cheque should have been issued for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability.

(iii) that cheque has been presented to the bank within a period of six months(now three months) from the date on which it is drawn or within the period of its validity whichever is earlier;

(iv) that cheque is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of the account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with the bank;

(v) the payee or the holder in due course of the cheque makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice in writing, to the drawer of the cheque, within 30 days of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid;

(vi) the drawer of such cheque fails to make payment of the said amount of money to the payee or the holder in due course of the cheque within 15 days of the receipt of the said notice;

Being cumulative, it is only when all the aforementioned ingredients are satisfied that the person who had drawn the cheque can be deemed to have committed an offence under section 138 of the Act."

ઉપરોક્ત કેસમાં ચર્ચા કર્યા મુજબનાં જરુરી તત્વો સંતોષાય ત્યારે ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ મુજબનો ગુનો બને. હવે, સબંધીત કાયદાની કલમ વંચાણે લીધી.

<u>Sec.138.- Dishonor of cheque for insufficiency, etc.,of funds in the accounts-</u>

Where any cheque drawn by a person on an account maintained by him with a banker for payment of any amount of money to another person from out of that account for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability, is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of that account is insufficient to honour the cheque or that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with that bank, such person shall be deemed to have committed an offence and shall, without prejudice to any other provision of this Act, be punished with imprisonment for [a term which may be extended to two years], or with fine which may extend to twice the amount of the cheque, or with both:

PROVIDED that nothing contained in this section shall apply unless-

(a) the cheque has been presented to the bank within a period of six months from the date on which it is drawn or within the period of its validity, whichever is earlier.

(b) the payee or the holder in due course of the cheque, as the case may be, makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice in writing, to the drawer of the cheque, [within thirty days] of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid; and

(c) the drawer of such cheque fails to make the payment of the said amount of money to the payee or, as the case may be, to the holder in due course of the cheque, within fifteen days of the receipt of the said notice.

આમ, ઉપર ચર્ચા કરેલ ચુકાદો અને ધી નેગોશીયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટ–૧૮૮૧ ની કલમ–૧૩૮ નો ગુન્હો જોઈએ તો તેના તત્વો નીચે મુજબ છે:–

(૧) કોઈ કાયદેસરના દેવા કે અન્ય જવાબદારી અદા કરવા ચેક આપવામાં આવેલો હોવો જોઈએ.

(૨) ચેક લખનાર વ્યકિતના ખાતામાં અપુરતા નાણાં ભંડોળના કારણે ચેકનો અનાદર થયેલ હોવો જોઈએ.

(૩) ચેક લખ્યા તારીખથી છ માસ (હવે ત્રણ માસ) ની સમયમર્યાદામાં કલીયર થવા માટે બેંકમાં રજુ થયેલ હોવો જોઈએ.

(૪) ચેકનો અનાદર થયા બાદ બેંકની માહિતી મળ્યાના ૩૦ દિવસની અંદર ચેક લખનારને ડીમાન્ટ નોટીસ આપીને ચેકમાંની રકમની માંગણી કરેલ હોવી જોઈએ.

(૫) નોટીસ મળ્યાના પંદર દિવસમાં આરોપી રકમ ચુકવવામાં નિષ્ફળ ગયેલ હોવો જોઈએ.

(૬) દેવું કે જવાબદારી કાયદેસર રીતે અમલ કરાવી શકાય તેવી હોવી જોઈએ.

આમ, ઉપરોકત તમામ તત્વો સાબિત કરવામાં ફરિયાદપક્ષ સફળ થાય તો જ ફરિયાદીની તરફેણમાં નીચે જણાવેલા કાયદાકીય

અનુમાનો ઉપસ્થીત થાય અને ધી નેગો.ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ અન્વયે આરોપીને દોષિત ઠરાવી શકાય.

Sec.139. Presumption in favour of holder

<u>It shall be presumed, unless the contrary is proved</u> that the holder of a cheque received the cheque of the nature referred to in Section 138 for the discharge, in whole or in part, or any debt or other liability.

વધુમાં એકટની કલમ–૧૧૮ અન્વયે પણ ફરીયાદીની તરફેણમાં અનુમાન ઉપસ્થિત થાય છે તે નીચે મુજબ છે. :–

Chapter XIII of The Negotiable Instrument Act-

Special Rules Of Evidence

Section- 118. Presumptions as to negotiable instruments Until the contrary is proved, the following presumption shall be made

(a) <u>of consideration</u>- that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, endorsed, negotiated or transferred, was accepted, endorsed, negotiated or transferred for consideration;

(b) <u>as to date</u>- that every negotiable instrument bearing a date was made or drawn on such date;

(c) <u>as to time of acceptance</u>- that every accepted bill of exchange was accepted within a reasonable time after its date and before its maturity;

(d) <u>as to time of transfer</u>- that every transfer of a negotiable instrument was made before its maturity;

(e) <u>as to order of endorsements</u>- that the endorsements appearing upon a negotiable instrument were made in the order in which they appear thereon;

(f) <u>as to stamps</u>- that a lost promissory note, bill of exchange or cheque was duly stamped;

(g) <u>that holder is a holder in due course</u>- that the holder of a negotiable instrument is a holder in due course; provided that, where the instrument has been contained from its lawful owner, or from any person in lawful custody thereof, by means of an offence or fraud, or has been obtained from the maker or acceptor thereof by means of an offence or fraud, or for unlawful consideration, the burden of proving that the holder is a holder in due course lies upon him.

<u>Sec.142. Cognizance of offences-</u> Notwithstanding anything contained in the Code of Criminal Procedure,1973(2 of 1974)

(a) No court shall take cognizance of any offence punishable under Section-138 **except upon a complaint, in writing, made by the payee** or, as the case may be, the holder in due course of the cheque;

(b) Such complaint is made within one month of the date on which the cause of action arises under clause(c) of the proviso to S.138 ; (Provided that the cognizance of a complaint may be taken by the Court after the prescribed period, if the complainant satisfies the Court that he had sufficient cause for not making a complaint within such period)

આમ, આ કામે ઉપર ચર્ચા કરી છે તે મુજબ એકટની કલમ– ૧૩૮ અને ૧૪૨ માં ઠરાવેલ ફરજીયાત જોગવાઈઓનું ફરીયાદપક્ષ ચુસ્તપણે પાલન કરી શકયો છે તેવું જણાય છે. **<u>તેવા સંજોગોમાં ફરીયાદપક્ષની તરફેણમાં ૧૩૯ તથા ૧૧૮ મુજબ અનુમાન ઉપસ્થિત થાય છે તે રીતે ફરીયાદીનું, આરોપી તરફ કાયદેસરનં લેણુ છે તેવું માનવાને કારણ રહે છે.</u>** ફરીયાદીની તરફેણમાં ઉપર મુજબનું અનુમાન ઉપસ્થિત થતુ તેવા સંજોગોમાં બચાવપક્ષ તરફે ભારતીય પુરાવા અધિ.ની કલમ– ૧૦૨ મુજબ ખંડનાત્મક પુરાવો આપવાની જવાબદારી આવે છે, તેવી જ રીતે હવે એ ચકાસવુ જરૂરી થઈ પડે છે કે **શું બચાવપક્ષે ફરીયાદપક્ષની તરફેણમાં ઉપસ્થિત થયેલ કાયદાકીય અનુમાન અન્વયે ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ કરેલો છે? કે શક્યતાની પ્રબળતાનાં સિધ્ધાંતને આધારે પણ ફરિયાદીની તરફેણમાં ઉત્પન્ન થયેલા કાયદાકીય અનુમાનોનું ખંડન કરેલ છે ? જવાબ નકારમાં.** સદર કામે આરોપી પ્લી રેકર્ડ થયા પછી કેસનાં દરેક તબક્કે તેઓની ઉપર કેસ ચાલતો હોવાનું જાણતા હોવા છતા ઈરાદાપૂર્વક ગેરહાજર રહેલ છે અને

ફરિયાદપક્ષની તરફેણમાં ઉભા થયેલ અનુમાનોનું ખંડન થાય તેવો કોઇ બચાવ લેવામાં આવેલ નથી.

(૧૩)ઈન્સાફી કાર્યવાહી દરમ્યાન આરોપી (બચાવપક્ષ)ની વર્તણુક–

જ્યારે એક વખત આરોપીને પોતાની સામે કેસ ચાલે છે તેની જાણ હોય ત્યારે નામદાર અદાલત સમક્ષ હાજર થવાની તેઓની પવિત્ર ફરજ છે.સદર કેસ જુનો છે અને કેસનું રેકર્ડ અને પ્રોસીડીંગ્ઝ જોવામાં આવે તો પ્લી રેકર્ડ થયા પછી આરોપી તેઓની ઉપર કેસ ચાલતો હોવાનું જાણવા છતાં ઈરાદાપૂર્વક અદાલત સમક્ષ હાજર રહેલ નથી. રેકર્ડમાં આરોપીએ સતત ઈન્સાફી કાર્યવાહી વિલંબમાં નાખવાનાં અને ખોરંભે ચઢાવવાનાં પ્રયત્નો કરેલ હોવાનું જણાય છે કેસનાં દરેક તબક્કે ઈરાદાપૂર્વક જાણીજોઈને ગેરહાજર રહેલ છે અને ઈન્સાફી કાર્યવાહી આગળ ચલાવવાની કોઈજ તજવીજ હાથ ધરેલ નથી.આમ મજકુર આરોપી નામદાર કોર્ટમાં હાજર રહેલ નથી કે પોતાનો બચાવ કરવાની તક જીવંત રાખવા માટે કોઈ અરજી આપેલ નથી કે કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવેલ નથી.આ સંજોગોમાં નામદાર અદાલત સમક્ષ ન્યાય મેળવવા માટે આવનાર ફરિયાદીનો ન્યાયતંત્રમાં વિશ્વાસ ટકી રહે અને ગુનાનો ભોગ બનનારને ન્યાય મેળવવા માટે વલખા ન મારવા પડે તેવા શુભઆશય સાથે આરોપીની ગેરહાજરીમાં ઈન્સાફી કાર્યવાહી આગળ ચલાવીને ચુકાદો જાહેર કરવામાં આવેલ છે.

(૧૪) પુરાવાનું મુલ્યાંકન :–

(૧૪.૧) સૌ પ્રથમ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનો તાજેતરનો નીચે જણાવેલ ચૂકાદો ધ્યાને લીધો. જેમાં જણાવેલ છે કે**, <u>Rajesh Jain Versus Ajay Singh Criminal Appeal No. .. of 2023, 2023 (10) SCC 148</u>**

> Para 47. The accused has neither replied to the demand notice nor has led any rebuttal evidence in support of his case....
>
> Para 55. ...**Once the presumption under Section 139 was given effect to, the Courts ought to have proceeded on the premise that the cheque was, indeed, issued in discharge of a**

debt/liability. The entire focus would then necessarily have to shift on the case set up by the accused, since the activation of the presumption has the effect of shifting the evidential burden on the accused. ***The nature of inquiry would then be to see whether the accused has discharged his onus of rebutting the presumption. If he fails to do so, the Court can straightaway proceed to convict him, subject to satisfaction of the other ingredients of Section 138.*** If the Court finds that the evidential burden placed on the accused has been discharged, the complainant would be expected to prove the said fact independently, without taking aid of the presumption. The Court would then take an overall view based on the evidence on record and decide accordingly.

Para 56. At the stage when the courts concluded that the signature had been admitted, the Court ought to have inquired into either of the two questions *(depending on the method in which accused has chosen to rebut the presumption)*: Has the accused led any defense evidence to prove and conclusively establish that there existed no debt/liability at the time of issuance of cheque? In the absence of rebuttal evidence being led the inquiry would entail: Has the accused proved the nonexistence of debt/liability by a preponderance of probabilities by referring to the *'particular circumstances of the case'*?

Para 57. The perversity in the approach of the Trial Court is noticeable from the way it proceeded to frame a question at trial. According to the trial Court, the question to be decided was *'whether a legally valid and enforceable debt existed qua the complainant and the cheque in question (Ex. CWI/A) was issued in discharge of said liability/debt'*. When the initial framing of the question itself being erroneous, one cannot expect the outcome to be right. The onus instead of being fixed on the accused has been fixed on the complainant. Lack of proper understanding of the nature of the presumption in Section 139 and its effect has resulted in an erroneous Order being passed.

(૧૪.૧(એ)) **P.RASIYA VERSUS ABDUL NAZIR & Anr.2022 AIJEL SC 69849 JUDGMENT DATE-12/08/2022.માં જણાવેલ છે કે** Complainant does not required to show nature of transaction or source of fund to section-139 presumption. ***Hon'ble Supreme Court held that due to presumption under section-139 once the signature and cheque are not in dispute,it will be presumed that the cheque was issued for discharged of debt on liability in favour of complainant.***

(૧૪.૨) **In the judgment of Hon'ble Supreme Court, Triyambak S.Hegde V/s. Sripad Cr. A. Nos. 849-850 of 2011 decided <u>on 23.09.2021,</u>** it is held that...

Negotiable Instrument Act,1881 –S.118, S.138 and S.139- Dishonour of cheque-Presumption- Once the Signature on cheque on the dishonoured cheque is not disputed ,the presumption as provided under the law will arise-such presumption would remain till it is rebutted. Held –case put forth by the accused does not satisfy the requirement of rebuttal even if tested on the touchstone of preponderance of probability-it cannot be said that the presumption which had arisen in favour of the complainant had been successfully rebutted by the accused.

Para- 13. The above noted provisions are explicit to the effect that such presumption would remain, until the contrary is proved. The learned counsel for the appellant in that regard has relied on the decision of this court in **K. Bhaskaran vs. Sankaran Vaidhyan Balan & Anr.(1999) 7 SCC 510** wherein it is held as hereunder:

9. As the signature in the cheque is admitted to be that of the accused, the presumption envisaged in Section 118 of the Act can legally be inferred that the cheque was made or draw for consideration on the date which the cheque bears. Section 139 of the Act enjoins on the Court to presume that the holder of the cheque received it for the discharge of any debt or liability. The burden was on the accused to rebut the aforesaid presumption. The Trial Court was not persuaded to rely on the interested testimony of DW1 to rebut the presumption. The said finding was upheld by the High Court. It is not now open to the accused to contend differently on that aspect.

14.The learned counsel for the respondent has however referred to the decision of this Court in Basalingappa vs. Mudibasappa (2019) 5 SCC 418 wherein it is held as hereunder:

25. We having noticed the ratio laid down by this Court in the above cases on Sections 118 (a) and 139, we now summarise the principles enumerated by this Court in following manner:

25.1. Once the execution of cheque is admitted Section 139 of the Act mandates a presumption that the cheque was for the discharge of any debt or other liability.

25.2. The presumption under Section 139 is a rebuttable presumption and the onus is on the accused to raise the probable defence. The standard of proof for rebutting the presumption is that of preponderance of probabilities.

25.3. To rebut the presumption, it is open for the accused to rely on evidence led by him or the accused can also rely on the materials submitted by the complainant in order to raise a probable defence. Inference of preponderance of probabilities can be drawn not only from the materials brought on record by the parties but also by reference to the circumstances upon which they rely.

25.4. That it is not necessary for the accused to come in the witness box in support of his defence, Section 139 imposed an evidentiary burden and not a persuasive burden.

(૧૪.૩) In the recent judgment of Hon'ble Supreme Court M/ s. Kalamani Tex & Anr. v. P. Balasubramanian Cr. A. No. 123 of 2021 decided on 10.02.2021, it is held that...

the Statute mandates that once the signature(s) of an accused on the cheque/negotiable instrument are established, then these 'reverse onus' clauses become operative. In such a situation, the obligation shifts upon the accused to discharge the presumption imposed upon him.

(૧૪.૪) વધુમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા **"ઉત્તમ રામ વિ.... દેવીન્દ્ર સીંધ હુડન અને બીજાઓ" ક્રિમીનલ અપીલ નં.૧૫૪૫/૦૯ તા.૧૭-૧૦-૧૯ ના ચૂકાદામાં** નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે એવો સિધ્ધાંત સ્થાપિત કરેલ છે કે,

20. **The Trial Court and the High Court proceeded as if, the appellant is to prove a debt before civil court wherein, the plaintiff is required to prove his claim on the basis of evidence to be laid in support of his claim for the recovery of the amount due. A dishonour of cheque carries a statutory presumption of consideration. The holder of cheque in due course is required to prove that the cheque was issued by the accused and that when the same presented, it was not honoured. Since there is a statutory presumption of consideration, the burden is on the accused to rebut the presumption that the cheque was issued not for any debt or other liability.**

21. **There is the mandate of presumption of consideration in terms of the provisions of the Act. The onus shifts to the accused on proof of issuance of cheque to rebut the presumption that the cheque was issued not for discharge of any debt or liability in terms of Section 138 of the Act……**

22. In Kumar Exports, it was held that mere denial of existence of debt will not serve any purpose but accused may adduce evidence to rebut the presumption. This Court held as under:

20. **The accused in a trial under Section 138 of the Act has two options. He can either show that consideration and debt did not exist or that under the particular circumstances of the case the non-existence of consideration and debt is so probable that a**

<u>prudent man ought to suppose that no consideration and debt existed.</u> To rebut the statutory presumptions an accused is not expected to prove his defence beyond reasonable doubt as is expected of the complainant in a criminal trial. The accused may adduce direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration and that there was no debt or liability to be discharged by him. However, the court need not insist in every case that the accused should disprove the non-existence of consideration and debt by leading direct evidence because the existence of negative evidence is neither possible nor contemplated. **<u>At the same time, it is clear that bare denial of the passing of the consideration and existence of debt, apparently would not serve the purpose of the accused. Something which is probable has to be brought on record for getting the burden of proof shifted to the complainant. To disprove the presumptions, the accused should bring on record such facts and circumstances, upon consideration of which, the court may either believe that the consideration and debt did not exist or their non-existence was so probable that a prudent man would under the circumstances of the case, act upon the plea that they did not exist.</u>** Apart from adducing direct evidence to prove that the note in question was not supported by consideration or that he had not incurred any debt or liability, the accused may also rely upon circumstantial evidence and if the circumstances so relied upon are compelling, the burden may likewise shift again on to the complainant. The accused may also rely upon presumptions of fact, for instance, those mentioned in Section 114 of the Evidence Act to rebut the presumptions arising under Sections 118 and 139 of the Act. (emphasis supplied)

23. XXXXXXXXX

24. In a judgment reported as **Bir Singh v. Mukesh Kumar**, this Court held that presumption under Section 139 of the Act is a presumption of law. The Court held as under:

20. Section 139 introduces an exception to the general rule as to the burden of proof and shifts the onus on the accused. The presumption under Section 139 of the Negotiable Instruments Act is a presumption of law, as distinguished from presumption of facts. Presumptions are rules of evidence and do not conflict with the presumption of innocence, which requires the prosecution to prove the case against the accused beyond reasonable doubt. The obligation on the prosecution may be discharged with the help of presumptions of law and presumptions of fact unless the accused adduces evidence showing the reasonable possibility of the non-existence of the presumed fact as held in Hiten P. Dalal [Hiten P. Dalal v. Bratindranath Banerjee,(2001) 6 SCC 16 : 2001 SCC (Cri) 960].

xxx xxx xxx

33. **<u>A meaningful reading of the provisions of the Negotiable Instruments Act including, in particular, Sections 20, 87 and 139, makes it amply clear that a person who signs a cheque and makes it over to the payee remains liable unless he adduces evidence to rebut the presumption that the cheque had been issued for payment of a debt or in discharge of a liability. It is immaterial that the cheque may have been filled in by any person other than the drawer, if the cheque is duly signed by the drawer. If the cheque is otherwise valid, the penal provisions of Section 138 would be attracted.</u>**

xxx

xxx

xxx

7 (2019) 4 SCC 197

36. **<u>Even a blank cheque leaf, voluntarily signed and handed over by the accused, which is towards some payment, would attract presumption under Section 139 of the Negotiable Instruments Act, in the absence of any cogent evidence to show that the cheque was not issued in discharge of a debt.</u>**

(૧૪.૫) હાલના કામે રેકર્ડ ઉપરનો પુરાવો જોઈએ તો **આંક–૧૮ થી** ચેક રજુ છે જે ચેક પર આરોપીનુ નામ લખેલ છે અને આરોપીની સહી છે. આરોપીપક્ષે સદર ચેક પરની સહી તેઓની ન હોવા સબંધે કોઇ પુરાવો સદર કામે પ્રસ્તુત કરેલ નથી કે ચેક પરની સહી તેઓની ન હોવા બાબતનો આરોપીનો કોઈ બચાવ નથી અને સદર ચેક ફરીયાદી દ્વારા બેંકમાં રજુ થતા આરોપીના ખાતામાં ચેકમાં જણાવ્યા મુજબની રકમ ન હોવાના કારણે ચેક અપુરતા નાણાં ભંડોળના શેરા સાથે પરત ફરેલ છે અને તે સબંધેનો **ચેક રીર્ટન મેમો આંક - ૧૯ થી** રજુ છે. ફરિયાદીએ આરોપીને કાનુની નોટીસ આપેલી છે અને આરોપીએ નોટીસનો કોઈ જવાબ આપેલ નથી કે ફરિયાદીની લેણી રકમ ચુકવેલ નથી આમ, આરોપી અને ફરીયાદી વચ્ચે ફરિયાદમાં જણાવ્યા મુજબનો વ્યવહાર થયેલ અને તે મુજબની કાયદેસરની લેણી રકમ પેટે આરોપીએ ફરીયાદવાળો ચેક આપેલ તે ચેક અપુરતા નાણાં ના કારણે રીટર્ન થયેલ છે અને રેકર્ડ પર **આરોપી તરફે ફરિયાદીની તરફેણમાં રજુ થયેલ અનુમાનોનું ખંડન** કરતો પુરાવો રજુ ન હોય ફરીયાદીના

પુરાવાને સ્પષ્ટપણે માનવો પડે. આજદિન સુધી ફરીયાદીની ફરીયાદ હકીકતોનું ખંડન કરતો કોઈપણ પુરાવો આરોપી તરફે રેકર્ડ પ્રસ્તુત કરેલ નથી. આમ, ફરીયાદી એ હકીકત સ્પષ્ટ પણ પુરવાર કરવામાં સફળ રહેલ છે કે, ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે ફરિયાદમાં જણાવેલ વ્યવહાર થયેલ અને તે મુજબની કાયદેસરની લેણી રકમનો **આંક–૧૮ વાળો ચેક** આપેલ છે અને ફરીયાદવાળો ચેક બેંકમાં જમા કરાવતા તે રકમ આરોપીના ખાતામાં અપુરતા નાણાં ભંડોળના કારણે જમા નહી મળતા હાલની ફરીયાદ આરોપી વિરૂદ્ધ ફરીયાદી દ્વારા થવા પામેલ છે તે ફરીયાદ હકીકત મુજબની તમામ હકીકતો ફરીયાદપક્ષ સદર રેકર્ડ પરના મૌખીક તેમજ લેખીત પુરાવા થકી પુરવાર કરવામાં સફળ રહેલ છે.

જયારે અત્રેની અદાલત દ્વારા આ કામના આરોપીને પુરતી અને ન્યાયી તક્કો આપેલ હોવા છતાં આ કામના ફરીયાદી દ્વારા રજુ ફરીયાદ હકીકત અને તે ફરીયાદ હકીકતો મુજબનો રજુ રાખેલ દસ્તાવેજી પુરાવાઓને ખંડન કરતો લેશમાત્ર પુરાવો આરોપી પક્ષેથી સદર કામે રેકર્ડ પ્રસ્તુત થવા પામેલ નથી.

(૧૪.૬) આ તબક્કે અત્રેની અદાલતને મળેલ હોદ્દાની રૂએ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચે મુજબના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખેલ છે.

(2018)8 Supreme Court Cases 469 T.P.MURUGAN (Dead) through LegalRepresentatives v/s. BOJAN. Held, Once a cheque has been signed and issued in favour of holder of cheque, there is statutory presumptions under section: 139 of Negotiable Instruments Act, 1881 that the cheque is issued in discharge of a legally enforceable debt or liability.

(૧૪.૭) (2018) 8 Supreme Court Cases 165 KISHAN RAO versus SHANKARGOUDA

Reiterated, accuse may adduce evidence to rebut presumption under section: 139, but mere denial regarding existence of debt shall not serve any purpose. In the event accused is able to raise a probable

defence which creates doubt with regard to existence of adebt or liability, the presumption may fail. The Ratio laid down by

(૧૪.૮) Hon'ble Supreme Court in case of Rangappa v/s Mohan reported in Laws (SC)-2010-5-19 , is also required to be considered at this stage, where in it is held that :- " Once the cheque relates to the account of the accused and he accepts and admits the signatures on the said cheque, then initial presumption as contemplated under section 139 of the Negotiable Instrument Act has to be raised by the court in favour of the complainant. The presumption referred to in Section 139 of the N.I.Act is a mandatory presumption and not a general presumption but the accused is entitled to rebut the said presumption.

(૧૪.૯) આરોપીને ફરિયાદીએ મોકલેલ નોટીસ NOT KNOWN ના શેરા સાથે પરત આવેલ કવર સાથે રજુ કરેલ છે તે બાબતનાં ચુકાદાઓ જોઇએ તો { **મોહંમદ યાસીન વિ. કાંતાબેન જી.સાવલીયા અને બીજા –ડીસીઆર 2009(1) 161 (BOM)**.માં જણાવ્યા પ્રમાણે નોટીસ સાચા સરનામે મોકલેલ હોય તે બજ્યા બરાબર ગણાય } વધુમાં **પોલીશેટ્ટી સીથારામાનજાનેયુલુ સન્સ,ગુન્તુર અને બીજાઓ વિ.પબ્લીક પ્રોસીક્યુટર, હાઇકોર્ટ ઓફ એ.પી. હૈદ્રાબાદ-2005(2) ડી.સી.આર. 641 (એ.પી.)2005 ક્રી.લો.જ.4297** માં જણાવ્યા પ્રમાણે આરોપીએ નોટીસની બજવણી ટાળી હોય તો પણ ફરિયાદ ચાલવાપાત્ર છે. વધુમાં આરોપી તરફે નોટીસ બજેલ ન હોવા બાબતનો બચાવ પણ લેવામાં આવેલ નથી. આ તબકકે અત્રેની અદાલતને મળેલ હોદાની રૂએ નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચે મુજબના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખેલ છે.

"The Ratio laid down by Hon'ble Supreme Court in case of **C.C. Alvi V/S PalaPetty Muhammad & Anr reported in 2007 (1) G.L.H. 512 (SC),** is also required to be considered at this stage, where in it is held that :-

“The entire purpose of requiring a notice is to give an opportunity to the drawer to pay the cheque amount within 15 days of service of notice and thereby free himself from the penal consequences of Section 138.”“To repeat, the proviso is meant to protect honest drawers whose cheques may have been dishonoured for the fault of others, or who may have genuinely wanted to fulfil their promise but

on account of inadvertence or negligence failed to make necessary arrangements for the payment of the cheque. **The proviso is not meant to protect unscrupulous drawers who never intended to honour the cheques issued by them, it being a part of their modus operandi to cheat unsuspecting persons.**" "It is also to be borne in mind that the requirement of giving of notice is a clear departure from the rule of Criminal Law, where there is no stipulation of giving of a notice before filing a complaint. **Any drawer who claims that he did not** receive the notice sent by post, can, within 15 days of receipt of summons from the court in respect of the complaint under section 138 of the Act, make payment of summons (by receiving a copy of complaint with the summons) and therefore, the complaint is liable to be rejected. A person who does not pay within 15 days of receipt of the summons from the Court along with the copy of the complaint under section 138 of the Act, cannot obviously contend that there was no proper service of notice as required under section 138, by ignoring statutory presumption to the country under section 27 of the G.C.Act and section 114 of the Evidence Act."

Evidence Act,1872-s.114 illustration (f)- General Clauses Act- Sec.27- Communication sent by post- Presumption raised by Sec.27 of the G.C.Act is a far stronger presumption than one raised under S.114 of the Act,1872-While S.114 refers to a specific presumption-s.27 gives rise to a presumption that service of notice has been effected when it is sent to correct address by registered post.

વધુમાં નોટીસ સર્વિસનું અર્થઘટન ઉદાર રીતે થવુ જોઇએ તે બાબતનો નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનો અન્ય ચુકાદો ધ્યાને લીધો.

2008 (0) AIJEL-SC 41961
SUPREME COURT OF INDIA
(ALLAHABAD HIGH COURT)
Hon'ble Judges:Tarun Chatterjee and Aftab Alam JJ.

Indo Automobiles Versus Jai Durga Enterprises

Para-8 Admittedly, notice u/s. 138B of the Negotiable Instruments Act was sent to the respondents through registered post and under a certificate of posting on their correct address of the respondents. The High Court had quashed proceeding on the ground that although notice through registered post and also under certificate of posting were sent by the appellant/complainant to the respondents but because of the endorsement of the postal peon, the service could not be said to have been effected. **In our view, the High Court was not justified in holding that service of notice could not be found to be valid.** ***In K.Bhaskaran V/s. Sankaran Vaidhyan Balan & Anr., 1999 7 SCC*** **510**, it has been held that the context of **section 138B of the Negotiable Instruments Act invites a liberal interpretation** favouring the person who has the statutory obligation to give notice under the Act be-

cause he must be presumed to be the loser in the transaction and provision itself has been made in his interest and **<u>if a strict interpretation is asked for that would give a handle to the trickster cheque drawer.</u>** ***It is also well settled that once notice has been sent by registered post with acknowledgment due in a correct address, it must be presumed that the service has been made effective.*** We do not find from the endorsement of the postal peon that the postal peon was at all examined. **<u>In V. Raja Kumari V/s. P. Subbarama Naidu & Anr., 2004 8 SCC 774,</u>** again this Court reiterated the same principle and held that the statutory notice under Ss. 138 and 142 of the Negotiable Instruments Act, 1881 sent to the correct address of the drawer but returning with the endorsement must be presumed to be served to the drawer and the burden to show that the accused drawee had managed to get an incorrect postal endorsement letter on the complainant and affixed thereof have to be considered during trial on the background facts of the case.

આમ ઉપરોક્ત કરેલ ચર્ચાને અનુસંધાને તેમજ રજુ થયેલ વિવિધ વડી અદાલતોના ચુકાદાઓને આધારે અને રેકર્ડ ઉપરનાં પુરાવાઓ ધ્યાને લઇએ તો ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવેલ નોટીસ સાચા સરનામે રજી.એ.ડી. થી કરવામાં આવેલ છે જેથી ઉપરોક્ત નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતનાં વિવિધ ચુકાદાઓ ધ્યાને લેતા નોટીસ બજી ગયા અંગેનું અત્રેની કોર્ટે ઉદાર અર્થઘટન કરેલ છે.

(૧૫) આમ,ઉપરોકત રજુ રેકર્ડ ઉપરનો પુરાવાઓ ધ્યાને લઇએ તો ફરીયાદી ધ્વારા આરોપીને કાયદેસરની લેણી રકમના નાણાં આપવામાં આવેલા હતા અને આરોપી દ્વારા ફરીયાદીને તેમની કાયદેસરની લેણી રકમ પેટે પોતાની સહીવાળો ચેક આપવામાં આવેલ હતો તેવી મહત્વની હકીકત ફરિયાદ પક્ષ વાજબી શંકાથી પર રહીને પુરવાર કરી શકેલ છે.જેથી હાલની ફરિયાદ અન્વયેનો ચેક કાયદેસરનાં લેણા પેટે આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલ હતો અને સદર ચેક અપુરતા નાણાભંડોળનાં કારણે પરત ફરેલ જેમાં આરોપીની ગુનો કરવાની વૃત્તિ તેમજ કાયદેસરનાં લેણા પેટેનાં નાણા ફરિયાદીને ઇરાદાપૂર્વક નહી આપવા જેવી મહત્વની હકીકતો સ્પષ્ટપણે સાબીત થાય છે. તેમજ વટાઉખત અધિનિયમમાં આપવામાં આવેલી તમામ મેન્ડેટરી જોગવાઇઓનું પાલન હાલની ફરિયાદ અન્વયે થયેલ હોવાનું પ્રથમ દર્શનીય રીતે જણાઇ આવે છે.**જેથી મુદ્દા નંબર–1 નો જવાબ હકારમાં**

આપવામાં આવે છે અને મુદ્દા નંબર–2 અન્વયે નીચે મુજબનો આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૧૫.૧) હવે, સમગ્ર ફરિયાદ હકીકત અને રેકર્ડ પર રજુ થયેલ તમામ મૌખીક અને દસ્તાવેજી પુરાવા ધ્યાને લેતાં સદર કામે ફરિયાદપક્ષ આરોપી સામે ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–138 અન્વયેનો ગુનો પુરવાર કરી શકેલ છે.નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા અનેક ચુકાદામાં કાયદાનાં અવકાશનું વર્ણન કરેલ છે અને ધી.એન.આઇ.એક્ટની કલમ–138 હેઠળ પુરતી સજાની જરૂરીયાત ઉપર ભાર મુકેલ છે.હાલમાં દેશમાં નાણાકીય વ્યવહારો યોગ્ય અને સરળ રીતે થઇ શકે તેમજ લોકો વચ્ચે પ્રમાણિકતાથી સમગ્ર દેશમાં નાણાકીય વ્યવહારો થઇ શકે તે માટે ચેકને ઉપકરણ તરીકે જાહેર કરેલ છે. માત્ર લેણદારોની છેતરપિંડી કરવાનાં કારણે હાલમાં વ્યવસાયીક લેવડ–દેવડમાં ચેકથી થતાં વ્યવહારો ઘટવા પામેલ છે.ચેક પરત થતાં બેંકીંગ તથા અન્ય વ્યવસાયમાં ચેક દ્વારા થતાં વ્યવહારોની વિશ્વસનીયતાને ગંભીર અસર પડેલ છે.ભારતીની માનનીય સંસદ દ્વારા રોકડ વ્યવહારોનાં પર્યાય તરીકે ચેક થકી વ્યવહારો થાય અને તેની વિશ્વસનીયતા જળવાઇ રહે તે માટે ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટમાં પ્રકરણ–17 ઉમેરવામાં આવેલ છે.વધુમાં હાલમાં ચેક રીટર્નનાં કેસોની સંખ્યામાં વધારો થયેલ છે જેથી સામાન્ય માણસમાં ચેકથી થતાં વ્યવહારોમાં વિશ્વસનીયતા ઘટી રહી છે.સદર કામે આરોપીએ ફરિયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ ચુકવી આપવા ચેક આપેલ છે જે ચેક પરત ફરેલ છે અને તેમ કરી આરોપીએ આર્થીક ગુનો કરેલ છે જેથી ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહીતાની કલમ–360 ની જોગવાઇઓ ધ્યાને લેતાં તેમજ આરોપી સામે પુરવાર થયેલી ગુનાની હકીકતો જોતાં આરોપીને પ્રોબેશનનો લાભ મળવાપાત્ર નથી. કેસની તમામ હકીકતો, કાયદાનો ઉદ્દેશ તેમજ સમાજમાં આવા પ્રકારનાં ગુનાઓ થતાં અટકે અને બહુજન સમાજનો ચેકથી થતાં વ્યવહારમાં વિશ્વાસ ટકી રહે તે જરૂરી છે.આરોપીન સામેનાં ગુનાની સજાકીય જોગવાઇઓ ધ્યાને લેવામાં આવે તો બે વર્ષ સુધીની સજાની જોગવાઇ કરેલ છે. હાલનાં કેસમાં આરોપીને દંડ ન કરી વળતર ચુકવવાનો આદેશ કરવો યોગ્ય અને ન્યાયોચીત જણાતું હોય જે

માટે અત્રની અદાલતનો મળેલ હોદ્દાની રૂએ નીચે મુજબના ચુકાદાઓ પર આધાર રાખેલ છે.

(૧૫.૨)Ankush Shivaji Gaikwad vs State Of Maharashtra (2013) 6 SCC 770.

Para. 46. Subsection(3) of Section 357 further empowers the Court by stating that it "may" award compensation even in such cases where the sentence imposed does not include a fine. The legal position is, however, well established that cases may arise where a provision is mandatory despite the use of language that makes it discretionary.

(૧૫.૩) R.Mohan vs A.K. Vijaya Kumar 2012 (2) GLH 668 (SC)

> Para.17. We respectfully concur with this view. In K. Bhaskaran v.Sankaran Vaidhyan Balan, while considering Section 357(3) of the Code this Court expressed that if the Judicial Magistrate of the First Class were to order compensation to be paid to the complainant from out of the fine realised the complainant will be the loser when the cheque amount exceeded the said limit. In such a case a complainant would get only the maximum amount of rupees five thousand because Judicial Magistrate First Class can as per Section 29 (2) of the Code pass a sentence of imprisonment for a term not exceeding three years, or of fine not exceeding Rs. 5,000/, or of both (the said amount is now increased to Rs. 10,000/). This Court clarified that in such cases the Magistrate can alleviate the grievance of the complainant by taking resort to Section 357(3) of the Code.
>
> **Para.19.** In view of the above, we find no illegality in the order passed by the learned Magistrate and confirmed by the Sessions Court in awarding sentence in default of payment of compensation. The High Court was in error in setting aside the sentence imposed in default of payment of compensation.

(૧૫.૪) સદર કેસમાં છેલ્લા ઘણા સમયથી આરોપી કોર્ટ સમક્ષ હાજર રહેતા નથી .આજ રોજ પણ આરોપી હાજર નથી હવે કાયદાનો હેતુ ધ્યાને રાખી અને કેસ ઘણો જુનો હોય બિનજરૂરી લંબાણ અટકાવવા આરોપીની ગેરહાજરીમાં સદર ચુકાદો જાહેર કરવામાં આવે છે જે સબંધે નામદાર ગુજરાત હાઇકોર્ટ **Sharad Jethalal Salva Vs. State Of Gujarat And Ors.,Cri. Misc. Application No : 19862 of 2015 Decided on : 14/11/2016 2017 GLR_HC 10006044**

નો ચુકાદો માનભેર વંચાણે લીધો જે ચુકાદામાં જણાવ્યા પ્રમાણે આરોપી હાજર ન હોય તો પણ તેને કેદની સજા પણ અદાલત ફરમાવી શકે છે.

(૧૫.૫) ઉપરાંત બી.એન.એસ.એસની કલમ ૩૯૨(૭) મુજબ No judgment delivered by any Criminal Court shall be deemed to be invalid by reason only of the absence of any party or his pleader on the day or from the place notified for the delivery thereof, or of any omission to serve, or defect in serving, on the parties or their pleaders, or any of them, the notice of such day and place.

(૧૫.૬) તેવી જ રીતે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે **Rajesh Ponnada versus Satyanarayana Srirangam &Anr. 2019(1) ApexCJ(SC)478** ના ચુકાદામાં ઠરાવેલ છેઃ-

“Section 353 (6) Cr.P.C. stipulates that on the date of judgement, the accused has to be present unless on earlier occasions his personal appearance has been dispensed with. Section 363(1) of the Code of Criminal Procedure provides that on being convicted, the accused is entitled to a copy of the judgement free of cost. Section 363(1) of Cr.P.C. entitling the accused for free copy of the judgement has to be read harmoniously with 353(6). The present petitioner having not appeared before the Court on the date of judgement cannot as of right seek for supply of the copy of the judgement.”

આમ, આ કામે આરોપી લાંબા સમયથી કોર્ટમાં હાજર રહેલ નથી તેમજ તેઓના વકીલ શ્રીએ આ અનુસંધાને કોઈ રજુઆત કરેલ નથી. વળી, અત્રેની અદાલત દ્વારા આરોપીની હાજરી માફી અંગે કોઈ હુકમ કરેલ નથી. આમ, ઉપરોક્ત હકીકતે આરોપી **ભારતીય નાગરિક સુરક્ષા સંહિતા ૨૦૨૩ ની કલમ–૪૦૪,** અન્વયે ફેંસલાની નકલ હાલના તબક્કે વિના મુલ્યે મેળવવા હક્કદાર થતા નથી તેમજ ઉપરોક્ત ચુકાદામાં કરેલ ચર્ચા મુજબ સદર ચુકાદો આરોપીની ગેરહાજરીમાં આપવાનુ અત્રેની અદાલતને યોગ્ય જણાય આવે છે.આમ નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટનો ચુકાદો, ઉપરોક્ત કાયદાકીય જોગવાઇ તેમજ કાયદાનો હેતુ ધ્યાને લઇ સદર કેસનો ચુકાદો આરોપીની ગેરહાજરીમાં આપી નીચે મુજબનો આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

–:: આખરી હુકમ ::–

(૧) બી.એન.એસ.એસ ની કલમ–૨૭૮(૨) અન્વયે સદર કામનાં આરોપી **નરશીભાઈ પ્રેમજીભાઈ ઉસદડ,ઉ.વ.આ.૫૫, ધંધો–વેપાર, રહે. ભેસાણ, ઠે.જીન પ્લોટ,કિષ્ના પાર્ક,કિષ્ના સ્કુલની બાજુમાં,ભેસાણ, તા.ભેસાણ,જી.જુનાગઢ**નાઓને ધી નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એકટની કલમ–૧૩૮ અન્વયેના ગુનામાં તકસીરવાન ઠરાવી **૦૧(એક) વર્ષની સાદી કેદની સજા**નો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૨) બી.એન.એસ.એસ ની કલમ–૩૯૫(૩) અન્વયે આરોપીએ સદર કામના ફરીયાદીને ચેક મુજબની લેણી રકમ **રૂા.૧,૬૮,૭૫૦/–(અંકે રૂપિયા એક લાખ અડસઠ હજાર સાતસો પચાસ પુરા)** વળતર તરીકે ચુકવવા હુકમ કરવામાં આવે છે. જો આરોપી વળતરની રકમ ચુકવવામાં કસુર કરે તો **વધુ ત્રણ માસની સાદી કેદની સજાનો હુકમ** કરવામાં આવે છે અને સદરહું સજા મુળ સજા પૂર્ણ થયેથી ભોગવવાની રહેશે.

(૩) તકસીરવાન કોર્ટ સમક્ષ હાજર નથી જેથી આરોપીએ અગાઉ આપેલ બેલબોન્ડ રદ કરવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૪) હાલના કામે અગાઉ કાચા કામના કેદી તરીકે કોઈ સજા ભોગવેલ હોય તો બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ– ૪૬૮ મુજબ મજરે આપવા હુકમ કરવામાં આવે છે.

(૫) આ કામના આરોપી આજરોજ હાજર ન હોય તેમને જેલમાં સજા ભોગવવા રવાના કરવાના હેતુ સારૂ બી.એન.એસ.એસ.ની કલમ–

૪૫૮(૨) મુજબનું તેમની સામે ધરપકડ વોરંટ કાઢવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે. મજકુર આરોપી સામેનું ધરપકડ વોરંટ બજવણી માટે તથા અસરકારક અમલવારી માટે જરૂરી નોંધ સાથે સબંધીત પોલીસ અધિક્ષકશ્રીને મોકલવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.

હુકમ આજ રોજ તારીખ–૧લી, માહે– ઓગસ્ટ ,સને–૨૦૨૬ નારોજ ખુલ્લી અદાલતમાં વાંચી, સંભળાવી , મારી સહી કરી જાહેર કર્યો.

Digitally signed by
KARIYA BHASKAR RAMESHBHAI
Reason: Judgment
at bhesan
on 01/08/2026 11:07:56 IST.

તારીખઃ ૦૧/૦૮ /૨૦૨૬
સ્થળઃ ભેસાણ

ભાસ્કરકુમાર રમેશભાઈ કારીયા
જ્યુડીશીયલ મેજીસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ,
ભેસાણ
જજ કોડઃ જી.જે.૦૧૬૨૬